Heidi Backström

Neiti Ajan tylsä ystävä

I

Jos kaikki menee odotteiden mukaan, järjestän omat hautajaiseni.

Puolisoni on mies ja minua muutaman vuoden vanhempi, hänen elinajanodotteensa on 68,95 vuotta. Minun taas 78,55 vuotta. Jos kaikki menee odotteiden mukaan, jään leskeksi vuonna 2048. Jos kaikki menee odotteiden mukaan, kuolen vuonna 2060. Tulen elämään yksin 12 vuotta. On tietysti mahdollista, että rakastun tai solmin muunlaisen kumppanuudellisen suhteen silloin, mutta tällaisia odotteita Tilastokeskus ei anna.

*

Meillä ei ole lapsia. Se on suunniteltu niin. En voi odottaa, että kukaan muu järjestää hautajaiseni.

Minut perivät kummilapset ja eläinoikeusjärjestöt. Kummilapset eivät toki ole lapsia enää vuonna 2060, vaan omat elämänsä rakentaneita keski-ikäisiä.

En ole vielä tehnyt testamenttia, sillä en osaa kuvitella maailmaa 39 vuoden päästä. Kuka tarvitsee perintööni eniten silloin? Kulkukoirat, orangit, mehiläiset, sienirihmastot?

*

Kun ajattelen kuolevani 39 vuoden päästä, se tuntuu tulevan nopeasti. Kun ajattelen maailmaa vuonna 2060, se tuntuu tieteisseikkailulta.

Aika on minuutteja, tunteja, päiviä, kuukausia, vuosia. Yhtä lailla se on tapahtumia, peruuntumisia, kipua ja romansseja. Portviinilasillisia, suohon juuttuneita kumisaappaita, tuorepuristettua ananasmehua ruokamyrkytykseen. R-kioskilta noudettavia tuhkauurnia, ässäarvan viimeisen ruudun raaputusta. Kipsin kuivumisen, bussin, sateettoman päivän, arpien kiinni kuroutumisen odotusta. Perintöjä, matkamuistoja, palkintoja, hätäostoksia, omaisuus.

*

Minusta jää jälkeen herttoniemeläinen kaksio, pieni taidekokoelma, kirjoja ja kauniita astioita.

Ehkä koira tai koiria (tämä pitää ratkaista).

Toivon, että tililläni olisi sen verran, että hautajaiseni onnistuisivat hyvin. Itsehän ne suunnittelen. Jälkeen jääville, ystäville.

II

Elina Talvensaaren dokumenttielokuva *Neiti Aika* (2019) materialisoi minulle uudehkon tunteen, kuolemanpelon. Elokuva kertoo, kuinka esikoistaan odottava Talvensaari ostaa ensimmäisen asuntonsa, pienen kaksion Helsingin Koskelasta. Asunto myydään kalusteineen, sillä sen omistaja on kuollut eikä perikuntaa ole. Kuivuneine huonekasveineen, jauhopusseineen, sohvineen ja valokuva-albumeineen Sirkka-Liisa Miettisen koko omaisuus siirtyy ventovieraan nuoren perheen haltuun. Dokumentaristi Talvensaari alkaa selvittää, kuka oli tuo nainen, joka asui asunnossa ennen hänen perhettään. Kenen tavaroista tulee hänen lastensa tavaroita?

Olen korostuneen kiinnostunut ihmisten suhteista esineisiin, tavaraan ja omistamiseen. Suurin saavutukseni on asuntolaina ja oma koti. Suhtaudun materiaan ehkä taustaani nähden tyypillisesti: olen kumittanut peruskouluni puolitetulla pyyhekumilla lama-ajan Suomessa, duunariperheen lapsena, joka tiesi, että suihkussa ei lotrata tai Barbien uudet vaatteet jäävät jouluna saamatta. Elänyt nousukauden kyydittämän opiskeluajan hallitsemattomana biletoppi viikossa -shoppailijana.

Päätynyt keski-iän kynnyksellä siihen, että ostan niin kallista ja laadukasta, ettei minulla ole liikaan varaa ja esineillä on arvo – myös jälleenmyytäessä. Olen karsinut, konmarittanut ja kerran jättänyt kolme säkkiä vaatteita kadulle, kun en jaksanut enää kantaa puistokirppikseltä tavaroita takaisin kotiin.

Minua kiinnostavat toisten ”elämäni tärkeimmät tavarat” -listat ja television himohamstraajaohjelmat. Haluaisin ostaa kalustetun rintamamiestalon ja tutustua taloon tavaroineen ja elämänkerroksineen. Myös urkkia toista elämää, myönnän.

Siksi minua kiinnosti Talvensaaren *Neiti Aika*. Halusin nähdä päähenkilön, Sirkka-Liisan, asuntoon ja tulkita sitä yhdessä Talvensaaren kanssa. Astuinkin elokuvan maailmaan, Koskelantien ovesta sisään, uteliain ja varautumattomin aikein. Nopeasti opin, että minun elämäni on ulkopuolisesta tylsä ja surullinen ihmetyksen kohde.

Talvensaari näkee Sirkka-Liisassa ensisijaisesti yksin kuolleen ja lapsettomana eläneen naisen. Eikä hän ole ainut. Lähes kaikissa elokuvasta kirjoitetuissa arvioissa ja jutuissa puhutaan Sirkka-Liisan elämän tylsyydestä, arkisuudesta, vähäeleisyydestä. Toimittaja Tuomas Karemo kirjoittaa Ylen Kulttuuricocktailin verkkosivulla, että *Neiti Aika* kertoo ihmisestä, jonka ohi kävelemme vii-

koittain kauppareissulla tai työmatkalla. Sellaisesta, joka ei herätä kysymyksiä eikä kiinnitä huomiota.[1]

Kohtalo, jossa 98-vuotias ihminen haudataan ilman lähiomaisia, kuvataan tragediana. Myös minä itkin *Neiti Aika*an dramatisoitua kohtausta, jossa pappi siunaa Sirkka-Liisaa maan poveen typötyhjässä kirkossa. Miten surullista! Ei ketään muistamassa, suremassa, paikalla! Sitten havahdun.

Minä olen Sirkka-Liisa. Minä olen lapseton, parisuhteessa oleva nainen, jolle oma koti on ylpeyden aihe. Nainen, joka on matkustanut ja taltioinut elämäänsä paljon. Sirkka-Liisa ja hänen puolisonsa valokuvasivat, kirjoittivat kirjeitä ja kuvasivat kaitafilmille, taltioivat, vuorovaikuttivat ja jakoivat elämäänsä siten. Minä teen samoin tämän ajan välineillä ja keinoilla.

En ole ymmärtänyt, että elämäni on traaginen. Että olen matkalla kohti surkuteltavaa kohtaloa. Minähän elän. Minähän nautin. Minähän teen. Minähän olen. Yhtä lailla kuin synnyttäneet tai ne, jotka pelastavat ihmishenkiä tai tekevät sukupolvien yli kulkevaa taidetta. Yhtä lailla kuin ne, jotka herättävät huomiota ja jotka pistetään merkille ohi kulkiessa, vieläpä viikoittain.

Talvensaaren katse ja kertojanääni saavat elokuvassa normin äänen. Lapsia haluava ja saava taiteilija lukee Sirkka-Liisan elämästä talteen jääneitä kohokohtia ja arkea omien toiveidensa ja arvomaailmansa kautta. Kun dokumentaristi pyytämättä tunkeutuu edesmenneen elämään ja alkaa tulkita sitä, tapahtuu jotain, joka tuntuu epämiellyttävältä. Talvensaari ymmärtääkseni ajattelee tekevänsä elokuvallaan Sirkka-Liisasta näkyvän. Tylsästä ja tavallisesta näkyvän.

Ei tylsää tarvitse ihmetellä näkyväksi. Tylsä on näkyvää tavalla, jolla tahtoo. *Neiti Aika* kasvattaa tekijäänsä. Dokumentaristi Talvensaari päätyy elokuvan aikana kohtaamaan omat mielikuvansa ja niiden onttouden, mutta minulle, Sirkka-Liisalle, se ei enää riitä elokuvan lopussa. Dokumenttielokuva on taiteen ja journalismin välillä, ja sen rajauksen voi muuttaa. Se ei ole rakentunut askel askeleelta ihmetellen, vaan se on ensin kuvattu ja tutkittu, sitten leikattu ja liimattu palasista yhteen. Lopuksi on käsikirjoitettu ja nauhoitettu Talvensaaren kertojanääni, joka nyt jatkuvasti muistuttaa, että Sirkka-Liisa jäi jotain vaille elämässä, kun hän ei saanut omaa lasta. Syntyy oletus, että tämä jäi ikuiseksi varjoksi Sirkka-Liisan elämään. Että tragediat ja puutteet rakentavat elämämme tarinan enemmän kuin muut hetket, onnellisimmat.

Olen aina kuvitellut kuolemanpelon liittyvän kipuun tai siihen, että asiat jäävät ikään kuin kesken. *Neiti Aika* puolestaan ehdottaa, että kuolemassa pelottaa unohdetuksi tuleminen.

Ehkä taiteilijan ammatti jo indikoi halua jättää maailmaan jälki. Kenties lapset myös. Mutta mitä jos osa meistä elää tyytyväisinä noudattaen filosofiaa, jossa itsestä pyritään jättämään mahdollisimman pieni jälki seuraaville kulkijoille? Olisiko Sirkka-Liisaa voinut katsoa sellaisesta näkökulmasta? Se ei todennäköisesti olisi ollut sen enempää totta kuin Talvensaaren *Neiti Aika*an tekemä tulkintakaan, mutta yhtä mahdollinen. Entä jos Sirkka-Liisan sijaan Talvensaaren asunnon viimeinen asuja olisikin ollut Sirkka-Liisan mies, Veikko? Olisiko siitä syntynyt dokumentti? Olisiko sen sävy sama, säälivä, paikoin inhon sävyttämä? Epäilen, että lapseton Veikko-pappa olisi herättänyt toisenlaisten kysymysten ja olettamusten virran kuin yksin kuoleva nainen. Lapsetta kuoleva nainen. Äitiydestä vajaaksi jäänyt nainen.

Elina Talvensaari: *Neiti Aika* (2019). Aamu Elokuvayhtiö. Kuva: Joonas Pulkkanen.

Mitä väliä on, keitä on paikalla 98-vuotiaan hautajaisissa? Mitä väliä on, kuka sinut muistaa, kun kuolet? Onko se parempi muistaja, jonka on itse synnyttänyt tai kasvattanut? Synnytetäänkö lapsia siksi, että muututtaisiin kuolemattomaksi? Kuinka monta sukupolvea taaksepäin sinä muistat ja miten juhlit näitä elämiä?

III

Kun minä kuolen, pidetään juhlat. Suunnittelen ne sitten lähempänä. Minä en tiedä nyt, rakastanko kuivaa kuohuviiniä ja kurkkuvoileipiä vielä 40 vuoden päästäkin. Tai jos elän pidempään, haluanko sittenkin juhlat, joissa on soppatykillinen borssia ja joku soittamassa Pave Maijasen tuotantoa Landolalla? Päätän myöhemmin.

Ja jos kuolen aiemmin, joku tietää, millaisista juhlista pidän. Minun arvoni ei ole perillisissä tai edes niissä tavaroissa, jotka minulta jäävät, vaan ihmisten ja eläinten välisyyksissä, joissa elän nyt. Joku tuntee minut nyt.

Viite & Kirjallisuus

1 Tuomas Karemo, Tylsää ihmistä ei ole olemassa – Neiti Aika -dokumenttielokuvan Sirkka-Liisa on samalla vuoden epäkiinnostavin ja tärkein päähenkilö. *Kulttuuricocktail* 26.1.2020. Verkossa: yle.fi/aihe/artikkeli/2020/01/26/tylsaa-ihmista-ei-ole-olemassa-neiti-aika-dokumenttielokuvan-sirkka-liisa-on